

Bartók álma

Baráth András zongoraestje

Nádor terem, 2016. október 22.

Bartókot a legnagyobb magyar zeneszerzőnek tartjuk. Kimondhatjuk, hogy ő emberként is a legnagyobb magyarok egyike. Érdekes ezért tudnunk, hogy mi volt az ő hitvallása, ami egész életét, alkotásait meghatározta, áthatotta.

Így ír egyik levelében:

„Az én igazi vezéreszmém: a népek testvérré-válásának eszméje, a testvérré-válásé minden háborúság és minden viszály ellenére. Ezt az eszmét igyekszem – amennyire erőmtől telik – szolgálni zenémben; ezért nem vonom ki magam semmiféle hatás alól, eredjen az szlovák, román, arab vagy bármiféle más forrásból. Csak tiszta, friss és egészséges legyen az a forrás!” (*O. Beunak*)

Bartók volt az egyetlen, aki a 20. század első felében nem csak hazája népdalait gyűjtötte. Rengeteget támadták is emiatt, megkérdőjelezve hazafiságát. Ám ő mindezek ellenére mindig is magyarnak vallotta magát.

Rájött, hogy saját népének zenéjét akkor ismerheti meg igazán, ha a környező népek zenéjét is tanulmányozza. Így foglalta össze tapasztalatait:

„Az egyes nemzetek népzeneinek összehasonlítása tisztán megvilágította, hogy itt a dallamok állandó csereberéje van folyamatban: állandó kereszteződés és visszakereszteződés, amely évszázadok óta tart már... A kelet-európai népzene jelenlegi helyzete a következőben foglalható össze: az egyes népek népzenei között való szakadatlan kölcsönhatás eredményeképpen a dallamoknak és dallamtípusoknak óriási gazdagsága támadt. (...) Idegen befolyás elől való teljes elzárkózás stagnálást jelent; jól asszimilált idegen hatások lehetőséget adnak a gazdagodásra.”

Aktuálisak ma Bartók gondolatai? Talán még inkább, mint száz éve. És mi valósult meg mára az ő szemléletmódjából? Még a zenei életben is nagyon kevés. A népek testvérré-válásának eszméje álom maradt.

A ma esti műsor összeállításánál a bartóki gondolkodást próbáltam követni. Olyan közép-európai zeneszerzőket kerestem, akik Bartók kortársai voltak, legalább részben vele egy időben éltek. A nagy zeneszerző árnyékában szinte ismeretlenek számunkra ezek az alkotók. Pedig értékes zenéket írtak. Rajtuk keresztül Bartókot is jobban megérthetjük, nagyságát tisztábban láthatjuk.

Műsor és ismertető a túloldalon

Műsor

1. *Sabin V. Drăgoi: Kis szvit román néptáncokból*

Drăgoi (1894–1955) román zeneszerző, Bartók emlékének ajánlotta művét. Mindketten Erdélyben születtek, és ismerték, tisztelték is egymást.

Ezt a könnyűnek látszó, valójában bonyolult díszítésű és szokatlan harmóniavilágú művet nem könnyű megközelíteni, ám nagyon élvezetes játszani. A szerzőnek sikerült megragadnia a népi zenélés játékosságát, örömteliségét, életigenlését.

A tételek címei: 1. Dobbantós 2. Réti tánc 3. Dudurinca 4. Páros tánc 5. De purtat 6. Páros tánc 7. Leánykörtánc

2. *George Enescu: A mező hangja*

Enescu (1881–1955) a legjelentősebb román zeneszerző. Ez a tétel a 3. zongorasztijében található. A természet hangja szólal meg a műben egy óriási és gyönyörű sóhajként.

3. *Marko Tajčević: Hét balkán tánc*

Tajčević (1900–1984) szerb zeneszerző, az Osztrák-Magyar Monarchiában született, akárcsak Bartók, de nem ismerték egymást személyesen. Ma hallható művét az 1920-as években írta. Később számos híres zongoraművész, – többek között Rubinstein – tartotta repertoárján ezeket a táncokat. A mi fülünk számára szokatlan ritmikájú és keleties hangzású táncok izgalmas élményt nyújtanak, ugyanakkor egyfajta melankólia is áthatja a darabokat, ami még különlegesebbé teszi hallgatásukat.

4. *Vasilije Mokranjac: Három tánc az 1957-es 6 táncból*

Mokranjac (1923–1984) a legjelentősebb szerb zeneszerzők egyike a második világháború utáni időszakból. Két elégikus töprengés között egy tüzes, ötnyelcados ütemű tánc szólal meg.

5. *Bartók Béla: Improvizációk magyar parasztdalokra, op. 20*

Bartók (1881–1945) 1920-ban komponálta ezt a művét, amelyben magyar népdalokat hallhatunk egy Bartók által kialakított *Duna-völgyi zenei nyelv*be ágyazva. Ez a nyelv szintézise a népdalgyűjtő utaknak; kíméletlenül őszinte, lényegét megragadó, és tele van indulattal, szenvedéllyel, fájdalommal, ugyanakkor a humor, sőt a gyöngédség is megtalálható benne.

* * *

6. *Leoš Janáček: Zongoraszonáta „1905. X. 1., az utcából”*

Janáček (1854–1928), morva zeneszerző, a zenetörténet egyik legjelentősebb alakja. A morva népzeneire alapozva teljesen egyéni stílust alakított ki.

Janáček zenéje nagyon beszédszerű, ami ebben a művében is megnyilvánul. A mű tele van kétségbeeséssel és fájdalommal. Ez az alkotás tiltakozás mindenféle erőszakkal szemben.

Szonátája két tételből áll : 1. Sejtelem 2. A halál.

7. *Miloslav Kabeláč: Öt prelúdium a 8 prelúdium című sorozatból*

Kabeláč (1908–1979) jelentős cseh zeneszerző. Az 1968-as forradalom leverése után hazájában betiltották műveit, csak külföldön játszották őket.

Prelúdiumai számomra nem evilági zenék: a lélek rezdüléseit szólaltatják meg egy másik dimenzióban. A darabok címei: Ostinato, Álmodozva, Korál, Éjszakai zene, Lendülettel

8. *Kodály Zoltán: Marosszéki táncok*

Kodálynak (1882–1967) ebben az 1930-ban keletkezett művében szabadabb ritmusú lassú és kötöttebb ritmusú gyors táncok váltakoznak. A kezdő tánc többször visszatér mintegy rondótémaként.

Ha Janáček zenéje a halálról, Kabeláčé a túlvilágról szól, akkor Kodály műve számomra a halálból való feltámadást szimbolizálja.